

Nemes László Norbert

Az énekléssel és mozgással megélt zenélés és zenebefogadás öröme

■ A Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem Kodály Intézete közel öt évtizede a Kodály-koncepció alapján kidolgozott általános zenei, előadóművészi és módszertani képzés nemzetközi központja. Az elmúlt években a korábbi évtizedekhez képest sokkal több szálon igyekszik a magyar zenepedagógia fejlesztésében is katalizátorként közreműködni.

Az Intézetben folyó, illetve az Intézet által irányított szakmai munka igen fontos része a négy évvel ezelőtt elindított úgynevezett Mintaiskola Program a budapesti Kós Károly Általános Iskolában, a kecskeméti Református Általános Iskolában, a Városmajori Gimnáziumban és a Városmajori Óvodában. A Mintaiskola Program célja az, hogy a zeneoktatás teljes vertikumában mutassa be a Kodály nevével fémjelzett magyar zeneoktatás gyakorlatát, továbbá bizonyítsa ennek a gyakorlatnak az eredményességét s ezáltal létjogosultságát. A Mintaiskolákban folyó zenepedagógiai munkát egy szakmódszertani kutatómunka szolgálatába állítottuk.

A Magyar Tudományos Akadémia Agyi Képző Munkacsoportja dr. Honbolygó Ferenc vezetésével és a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem dr. Deszpot Gabriella tudományos főmunkatárs és Szirányi Borbála művészstanár vezetésével létrehozta az *Aktív zenetanulás énekléssel és mozgással* nevű kutatócsoportot, amely – irányításommal – azt vizsgálja, hogy milyen új tanítási módszerek segítségével lehetséges iskoláskorú gyermekek számára az éneklést, a zenetanulást még örömtelibb folyamattá alakítani, s miként lehet a most felnövő generációkat Kodály gondolatai mentén a zenei értékeket felismerő és azt befogadni is képes felnőttekké nevelni. A Magyar Tudományos Akadémia szakértői ebben a programban azt kutatják, hogy az általunk kidolgozott új szemléletű, az éneklést és a zenehallgatást egyaránt ritmikus vagy szabad mozgással kísért, játékos tanítási módszerek miként hatnak a zenetanulás eredményességére, s mindennek milyen következményei vannak a kognitív képességek fejlődésére.

„A tantárgy-pedagógiai fejlesztés két zenepedagógiai modell tartalmi kidolgozására irányul, amelyek közös jellemzője, hogy az éneklést és a zenehallgatást a mozgásos cselekvéssel együtt alkalmazza a tanítás során. A két modell azonban eltérően építi be a mozgást a zenei tevékenységekbe:

– míg az egyik modell az irányított, zenét követő mozgásra alapoz, – a másik irányzat az improvizált, szabad mozgást használja a zenetanítás gyakorlatában.” Ebben a tekintetben a második modell Kokas Klára pedagógiáját tekinti irányadónak. Kokas Klára évtizedes zenepedagógiai tapasztalataira építve Kodály Zoltán zenepedagógiai koncepciójának alapelveit adaptálta a zenehallgatás folyamatára, s mindeközben eljutott egy, a zene érzelmi befogadását elősegítő zenehallgatási modell kidolgozásáig, amelynek középpontjában a szabad mozgásimprovizáció lehetősége áll. Felismerte, hogy a zenehallgatás folyamatában improvizált szabad mozgás segítségével a gyerekek teljes figyelmükkel képesek követni a legkomplexebb zeneműveket is, jelentősen gazdagítva ezzel az énekes zenei reprodukció során átélt zenei élményeiket.

„A Kreatív énekes-mozgásos játékok pedagógiai modelljének (az 1. modell) középpontjában – a svájci Jaques Dalcroze koncepciójához hasonlóan – a hangzásélmény és zenei produkció mozgással való tudatos összekapcsolása áll.”

Mire jó a mozgás? Meglátásunk szerint:

– A zene és a gyermek között a legfontosabb kapcsolat, hogy mindkettő lételeme a mozgás.

– Az észlelt zenei hang és a zenéről formált gondolat közvélt mozgások mind a zenei érzékelés tükrévé válnak a zenehallgatás vagy az éneklést kísérő mozgás folyamatában.

– A test beavatása a tanulás folyamatába nemcsak hasznos, hanem örömteli folyamat is.

– A mozgás segítségével a zenei jelenségek elméleti megértése könnyebbé válik, a zene mozgással összekötött megérzése jelentősen befolyásolja a zeneértést és a zenei érzékenységet.

– A mozgás fejleszti a kreatív kifejezést, a belső zenei elképzelést, metrum-, ritmus- és formaérzéket, valamint segíti a zene tanulók aktivitását és koncentrációját.

– A mozgással kísért zenehallgatás és/vagy éneklés serkenti a zene agyi feldolgozását.

Az első modell lényege az, hogy a tanórai éneklést és a zenehallgatást a tanár által létrehozott ritmikus mozgáskoreográfiával kapcsolja össze. A koreográfia nem azonos a hagyományos népi gyermekjátékokat kísérő dramatizálással, hanem a zenei elemek, elsősorban a dalban megjelenő metrikus,

ritmikus, formai, dallami és polifón képletek megjelenítését szolgálja. A gyerekek a feladat megtanulása és elvégzése során az énekelt vagy hallgatott zene adott összetevőinek testi és térbeli megtapasztalására kapnak lehetőséget játékos formában. A játékos mozgás előkészítheti zenei ismeretek megértését is.

Két rövid példa illusztrálhatja a mozgásos énekes játékok gyakorlatát.

Az első filmen az egyszerű gyerekdalt olyan koreográfia kíséri, amiben egyszerre vannak jelen az egyenletes lüktetést, a tempóérzet, valamint a metrumérzet fejlesztését segítő cselekvési formák és a zenei forma ütemárokból szőtt, négyütemes frázisainak térbeli rajzolata.

A második filmen a félkotta tanítását előkészítő mozgásfolyamatot lehet követni.

„A korábbi hazai és nemzetközi szakmódszertani hatásvizsgálati eredmények alapján a kutatócsoportunk által végzett transzferhatás-vizsgálatok az új aktív zenetanulási modellek módszertani hatásait tanulmányozzák a pszichológia és a kognitív idegtudomány módszereivel. A viselkedéses vizsgálatok a zenei észlelési és reprodukciós képességeken túl az IQ, a nyelvi képességek, a végrehajtó funkciók, a kreativitás és az empátia felmérésére irányulnak. A zene és a beszéd észlelésének, valamint a zene lüktetésére ráhangolódó ritmikus mozgás, az ún. entrainment képesség neurokognitív hátterét elektrofiziológiai (EEG) mérőeljárások alkalmazásával vizsgáljuk: a zenei és nyelvi ingerek jellegzetességeinek feldolgozását eseményhez kötött agyipotenciál-kísérletekben, az entrainment képességet pedig az agyi oszcillációk periodikus hangingerkekhez való szinkronizálódásának tanulmányozásával mérjük fel.”

A Magyar Tudományos Akadémia szakmódszertani pályázata keretében támogatott kutatásunk jelenti a tudományos hátterét egy nemzetközi stratégiai együttműködésre irányuló, az Európai Unió által az Erasmus+ program keretében támogatott projektnek. Szakmódszertani kutatási eredményeink hazai és nemzetközi disszeminációját a projekt során létrehozott digitális tudásközpont segítségével, a Kodály HUB segítségével végezzük. A Kodály HUB alapvetően egy közösségi oldal a zenetanárok nemzetközi közössége számára, akik tanítási repertoárt, tapasztalatokat, ötleteket oszthatnak meg egymással. Ennek az oldalnak legkülönlegesebb része az úgynevezett *Songbook*, egy dalgyűjtemény, amely a nyitáskor közel ezer dalt tartalmaz (többnyire magyar, angol, skót, amerikai, holland és lengyel dalokat), kereshető adatbázis formájában. Minden dalhoz tartozik egy közel hatvan szempont szerint elkészített elemzés, amely az alapvető zenei jellemzők mellett abban is orientál, hogy milyen életkorban, milyen alkalomra, milyen életkorú gyermekek számára milyen zenei elem megtanítására alkalmas az adott dal. A dalok többségéhez játékleírás is kapcsolódik, a feltöltést végző pedagógus saját alkotása, ami a dal játékos megtanítását szolgálja.

Skót kollegáink a mozgásos énekes játékokat töltötték fel a Kodály HUB-ra, és tesztelték szociálisan hátrányos családok gyerekeinek közösségében, egy Edinburgh melletti kisváros általános iskolájában. A mosolygó gyerekek, de leginkább az a tény, hogy minden gyerek (megjegyzem: nem csak a film kedvéért) bevonódott az örömteli éneklésbe, igazolja számomra, hogy nem járunk rossz úton.

A tudásközpontként szolgáló webportál indításakor elérhető zenei anyagok feltöltését egyetemi szakemberek irányításával a három partner egyetem hallgatói végezték. Az Erasmus+ stratégiai együttműködési program kiindulópontja a hallgatók voltak, a jövő tanárai: tíz hallgató három országból egy-egy intenzív tanulmányi programon vett részt Budapesten, Hágában és Glasgowban. Ez a lehetőség hihetetlenül inspiráló volt a résztvevők számára, valóban érvényre jutott a program jelmondata: „Sing. Learn. Share”, amely a Kodály HUB központi gondolata.

A Kodály HUB célja összefogni azoknak a zenepedagógusoknak a közösségét, akik tisztelik és a gyakorlatban használják is a Kodály koncepciójával harmonizáló tanítási módszereket. A magyar ének-zene tanárok számára magyar nyelven lesz elérhető a HUB, tesztfázisban december végén indul el, majd 2019 tavaszán véglegesen élesedik.

A mi generációnknak az a feladat jutott, hogy a kodályi zenepedagógia érékeit a XXI. század lehetőségeihez és kihívásaihoz igazítsuk. Úgy érezzük, hogy Kodály gondolatai és a zenetanulás ma és most még inkább fontossá vált. A mechanizálódás és tömegkultúra közegében szükségünk van arra, hogy a zene, az éneklés és a zenetanulás gazdagítsa életünket. A mindennapi zenetanításban azonban friss gondolatok és korszerű, játék- és gyermekközpontú módszerek kellenek. Büszke vagyok arra, hogy a Zeneakadémia Kodály Intézete számos projektjével, többek között a Kodály HUB tudásbázis létrehozásával, nemzetközi együttműködési programokkal, a mintaiskola-hálózattal, a zenepedagógiai kutatás támogatásával élére állt a magyarországi zenepedagógiai gyakorlat fejlesztésének. Köszönet munkánk pénzügyi és szakmai támogatóinak: a Magyar Tudományos Akadémiának és az Európai Uniónak.

JEGYZETEK

- 1 LUKÁCS Borbála – DESZPOT Gabriella – SZIRÁNYI Borbála – HONBOLYGÓ Ferenc – NEMES László Norbert: *Új modellek az ének-zene tanításban: aktív zenetanulási módszerek és oktatás-idegtudományi hatásvizsgálatuk = Magyar Tudomány*, 2018, 6. sz., 831–836.
- 2 Uo.
- 3 <https://Kodaly.hu/Kodaly>
- 4 LUKÁCS et al.: *i. m.* (2018)